

Asia: VN/7088/2026-VNK-7

Lausuntopyyntö työryhmäraportista: EU:n monivuotisen rahoituskehysten 2028-2034 kumppanuussuunnitelman hallintorakenteen valmistelu

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset näkemykset työryhmäraportista

Työryhmäraportti on pääosin hyvin valmisteltu ja ajankohtainen vastaus Euroopan unionin monivuotisen rahoituskehysten 2028–2034 mukanaan tuomiin muutoksiin. Raportissa tunnistetaan kattavasti uuden kumppanuusrahaston sekä kansallisen ja alueellisen kumppanuussuunnitelman valmisteluun liittyviä hallinnollisia, lainsäädännöllisiä ja tietojärjestelmiä koskevia kysymyksiä.

Tarkastelen raporttia erityisesti neurokirjon henkilöiden, heidän perheidensä, omaishoitajien, läheistään arjessa tukevien ihmisten sekä pienten järjestötoimijoiden näkökulmasta.

Raportissa on myönteistä, että kumppanuusperiaate ja kansalaisyhteiskunnan osallistuminen tunnistetaan osaksi valmistelua. Näitä käsitellään kuitenkin vielä melko yleisellä tasolla. Kumppanuussuunnitelma ei ole vain hallinnollinen tai rahoitustekninen kokonaisuus. Se vaikuttaa myös siihen, millaiset ihmisryhmät, yhteisöt ja järjestötoimijat pääsevät mukaan tulevan ohjelmakauden valmisteluun, toimeenpanoon ja seurantaan.

Sosiaalinen osallisuus, yhdenvertaisuus, saavutettavuus, esteettömyys ja vammaisten henkilöiden oikeudet eivät saa jäädä yleisiksi periaatteiksi. Niiden tulee näkyä suunnitelman tavoitteissa, valmistelurakenteissa, rahoituksen valintakriteereissä, mittareissa ja seurannassa.

Raportissa ehdotettu koordinaatiomalli on perusteltu, mutta sitä tulisi täsmentää sosiaalisen osallisuuden ja kansalaisyhteiskunnan osallistumisen näkökulmasta. Pelkkä ministeriöiden välinen koordinaatio ei riitä, jos valmistelusta puuttuu ihmisten arkeen, palveluihin pääsyyn ja osallistumisen esteisiin liittyvä tieto.

Näkemykset kansallisen ja alueellisen kumppanuussuunnitelman valmistelusta (esim. aikataulu, menettelyt, kumppanuuslähestymistapa, säädösvalmistelu, suunnitelman rakenne)

Kumppanuusperiaatteeseen perustuva valmistelutapa on kannatettava. On tärkeää, että valmisteluun osallistetaan ministeriöiden lisäksi alueellisia toimijoita, kuntia, hyvinvointialueita, tutkimusorganisaatioita, työmarkkinaosapuolia, elinkeinoelämää sekä kansalaisyhteiskuntaa.

Kumppanuuden tulee kuitenkin tarkoittaa aitoa ja oikea-aikaista osallistumista. Lausuntokierrokset ja yksittäiset kuulemistilaisuudet eivät vielä yksin muodosta todellista kumppanuutta. Kansalaisyhteiskunnan, vammaisjärjestöjen, omaishoitajajärjestöjen, neurokirjon ihmisiä edustavien toimijoiden sekä kokemusasiantuntijoiden tulee päästä mukaan jo valmistelun alkuvaiheessa, kun suunnitelman rakenne, painotukset ja mittarit ovat vielä aidosti muokattavissa.

Valmistelun aikataulu on kunnianhimoinen. Siksi osallistumisen rakenteet tulee määritellä heti työn alussa. Jos eri toimijoita kuullaan vasta sen jälkeen, kun keskeiset ratkaisut on jo pitkälti tehty, osallistuminen jää muodolliseksi.

Valmisteluun tarvitaan selkeä rakenne kansalaisyhteiskunnan osallistumiselle. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi säännöllistä järjestökuulemistä, teemakohtaisia alatyöryhmiä ja kokemusasiantuntijoiden mukanaoloa. Sosiaalista osallisuutta, vammaisten henkilöiden oikeuksia, omaishoitajuutta, neurokirjon ihmisten osallisuutta ja saavutettavuutta koskevat näkökulmat tulee käsitellä omana kokonaisuutenaan, ei vain osana yleistä sidosryhmäkuulemistä.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää pieniin järjestöihin ja ruohonjuuritason toimijoihin. Ne tavoittavat usein ihmisiä ja perheitä, joiden tilanteet ovat monimutkaisia ja joiden tarpeet eivät näy riittävästi viranomaisaineistoissa tai tilastoissa. Jos valmistelu rakentuu vain suurten organisaatioiden varaan, merkittävä osa kokemustiedosta jää ulkopuolelle.

Osallistumisen tulee olla saavutettavaa. Materiaalien on oltava selkeitä, aikataulujen kohtuullisia ja osallistumistapojen monimuotoisia. Tämä on olennaista erityisesti silloin, kun halutaan kuulla ihmisiä, joiden arki on jo valmiiksi kuormittavaa. Osallistumista ei pidä rakentaa vain pitkien asiakirjojen, virka-aikaan järjestettävien tilaisuuksien tai raskaan lausuntomenettelyn varaan.

Suunnitelman rakenteessa on varmistettava, että sosiaalinen osallisuus, yhdenvertaisuus, saavutettavuus ja vammaisten henkilöiden oikeudet näkyvät läpileikkaavasti. Näiden tulee koskea myös koulutusta, työelämää, aluekehitystä, digitaalisia palveluja, turvallisuutta, varautumista ja arjen toimintakykyä.

Tietojärjestelmä uudistuksissa on huomioitava käyttäjälähtöisyys ja hallinnollisen taakan vähentäminen. Tämä koskee myös järjestöjä ja pieniä toimijoita. Rahoituksen hakemisen, raportoinnin ja seurannan tulee olla niin selkeää, että myös pienemmillä toimijoilla on todellinen mahdollisuus osallistua hanketoimintaan.

Kumppanuusrahaston tavoitteiden huomiointi ja painottaminen kumppanuussuunnitelman valmistelussa

Kumppanuusrahaston tavoitteiden priorisoinnissa tulee huomioida Suomen pitkän aikavälin strategiset tavoitteet, alueiden erilaiset kehittämistarpeet sekä ihmisten arjen yhdenvertaisuus.

Raportissa painottuvat perustellusti kilpailukyky, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta, turvallisuus, vihreä siirtymä, osaaminen, työvoiman saatavuus ja alueellinen saavutettavuus. Nämä ovat tärkeitä tavoitteita. Samalla on huolehdittava siitä, ettei sosiaalinen osallisuus jää niiden varjoon.

Kumppanuussuunnitelmassa tulisi painottaa myös seuraavia kokonaisuuksia:

sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen

vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen

neurokirjon ihmisten osallistumismahdollisuudet koulutuksessa, työelämässä, palveluissa ja yhteiskunnallisessa toiminnassa

omaishoitajien ja läheistään arjessa tukevien ihmisten aseman tunnistaminen

saavutettavat ja esteettömät palvelut, ympäristöt ja digitaaliset ratkaisut

lapsiperheiden, nuorten ja kuormittuneiden perheiden varhainen tuki

kokemustiedon hyödyntäminen kehittämisessä ja päätöksenteossa

Tavoitteiden priorisoinnissa on perusteltua välttää liian laajaa hajauttamista. Rajausta ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että vaikeammin mitattavat mutta yhteiskunnallisesti välttämättömät sosiaaliset tavoitteet jäävät sivuun. Osallisuus, saavutettavuus, yhdenvertaisuus ja arjen toimintakyvyyn

vahvistuminen ovat vaikuttavuutta, vaikka ne eivät aina näy nopeasti talouskasvuna tai määrällisinä suoritteina.

Tulosperusteisen rahoitusmallin vaikutuksia tulee arvioida huolellisesti. Liian kapeat mittarit voivat ohjata rahoitusta hankkeisiin, joissa tulokset ovat helposti laskettavia, mutta joissa ei välttämättä tavoiteta kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia ihmisiä. Neurokirjon henkilöiden, omaishoitajien ja kuormittuneiden perheiden kohdalla merkittävä vaikutus voi olla esimerkiksi arjen kuormituksen väheneminen, osallistumisen esteiden madaltuminen, palveluihin pääsyn helpottuminen tai kokemus siitä, ettei perhe jää yksin.

Mittareissa tulee huomioida myös laadullisia ja kokemuksellisia vaikutuksia. Näitä ovat esimerkiksi osallisuuden kokemuksen vahvistuminen, saavutettavuuden paraneminen, tuen oikea-aikaisuus, palvelujärjestelmässä asioinnin selkeytyminen, kuormituksen väheneminen ja haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien tavoittaminen.

Sosiaalisiin tavoitteisiin kohdentuva rahoitus ei saa jäädä tekniseksi prosenttiosuudeksi. Sisältö tulee määritellä niin, että se kattaa myös vammaisten henkilöiden, neurokirjon ihmisten, omaishoitajien ja perheiden arjen osallisuuden.

Muuta huomioitavaa

Tavoite yksinkertaistaa EU-rahoituksen hallinnointia on myönteinen. Hallinnollisen taakan vähentäminen on erityisen tärkeää pienille järjestöille ja toimijoille, joilla ei ole suuria hallinto- tai hankeresursseja.

Samalla on huolehdittava siitä, ettei hallinnollinen keskittäminen heikennä alueellista omistajuutta, paikallisten tarpeiden tunnistamista tai pienten toimijoiden mahdollisuuksia osallistua. Suuremmat hankekokonaisuudet voivat olla perusteltuja, mutta ne eivät saa käytännössä rajata rahoitusta vain suurille organisaatioille.

Kumppanuussuunnitelmaan tulisi sisällyttää selkeä vammaisvaikutusten arviointi ja saavutettavuusvaikutusten arviointi. Näitä ei pidä tehdä vasta valmistelun lopussa muodollisena tarkasteluna, vaan niiden tulee ohjata suunnitelman valmistelua alusta lähtien.

Lisäksi valmistelussa tulisi arvioida vaikutukset omaishoitajiin ja läheistään arjessa tukevien ihmisten asemaan. Omaishoitajien ja läheisten tekemä arjen tuki jää usein näkymättömäksi, vaikka se kannattelee merkittävää osaa palvelujärjestelmän ja perheiden arjen toimivuudesta.

Kumppanuussuunnitelmassa ei tule tyytyä yleisiin kirjauksiin kansalaisyhteiskunnan osallistumisesta, yhdenvertaisuudesta tai osallisuudesta. Tarvitaan konkreettiset rakenteet, vastuut, aikataulut ja mittarit.

Muuten vaarana on, että juuri ne ihmiset ja yhteisöt, joiden asemaa EU-rahoituksella tulisi vahvistaa, jäävät jälleen valmistelun ja toimeenpanon reunoille.

Ojala Krista
Kirjon omaishoitajat ry